

JUSTIȚIA PENALĂ MILITARĂ: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

*Xenofon ULIANOVSKI,
doctor habilitat în drept,
vicepreședinte al Curții de Apel
Chișinău*

SUMAR

În RM justiția se desfășoară numai de către instanțele judecătorești. Justiția reprezintă puterea judecătorească în stat, este independentă, separată de puterea executivă și legislativă și, în exclusivitate, exercită atribuțiile constituționale ale puterii judecătorești.

Cuvinte-cheie: instanțe judecătorești militare, justiție militară, forțe armate, modele naționale, Italia, Turcia, Israel, România.

Organizarea și modul de activitate a instanțelor judecătorești sunt definite de Constituție și reglementate detaliat de: Legea privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 6 iulie 1995; Legea cu privire la CSJ nr. 789-XIII din 26 martie 1996¹ și Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544-XIII din 20 iulie 1995².

Sistemul judecătoresc al R. Moldova este unic, fiind compus din: Curtea Supremă de Justiție, curți de apel, judecătorii de primă instanță, judecătorii economice și judecătoria militară Chișinău.

Instanțele judecătorești militare, după statutul lor juridic, sunt instanțe judecătorești specializate, fac parte din sistemul judecătoresc al RM și desfășoară justiția în cadrul Forțelor Armate (FA)[1].

O problemă actuală apărută în fața sistemului instanțelor judecătorești în ultimul timp este cea a locului instanțelor judecătorești militare în sistemele de drept contemporane. Sunt și păreri care susțin că nu este necesară existența unor instanțe judecătorești militare specializate, deoarece sarcinile lor pot fi realizate cu același succes și de către instanțele judecătorești civile, generale. Ba mai mult, unii consideră că existența instanțelor judecătorești militare vine în contradicție cu respectarea drepturilor omului. Aceste opinii nu sunt obiective și nu au nici un suport

¹ Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.15-17/64 din 22.01.2013; Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.196-199/764 din 12.09.2003; Monitorul Oficial al R.Moldova nr.32-33/323 din 30.05.1996.

² Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.15-17/63 din 22.01.2013; Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.117-119/946 din 15.08.2002; Monitorul Oficial al R.Moldova nr.59-60/664 din 26.10.1995.

MILITARY CRIMINAL JUSTICE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

SUMMARY

In the Republic of Moldova the justice is carried out only by the judicial courts. The justice represents the judicial power in the state, is independent, separated by the executive and legislative power and exclusively exerts the constitutional attributions of the judicial power.

Key words: military courts, military justice, armed forces, national models, Italy, Turkey, Israel, Romania

real, științific și practic. Oponenții lor consideră că ele sunt îndreptate la distrugerea sistemelor organelor de justiție, care s-au statuat de zeci de ani și care - calitativ, profesional, independent - își realizează sarcinile de efectuare a justiției în condițiile serviciului militar[2].

Margaret Thatcher, fost prim-ministru al Marii Britanii, în lucrarea sa „Arta de a conduce un stat”, referindu-se la existența instanțelor judecătorești militare, a accentuat: „Serviciul militar se deosebește esențial de cel civil... și din această cauză eu sunt împotriva oricăror tentative de a aplica atitudinile liberale și instituțiile care s-au format în sectorul civil față de forțele militare. Programele îndreptate spre încadrarea sistemului de justiție civil în sistemul justiției militare sunt, cel puțin, incompatibile cu funcțiile FA. În cel mai rău caz, aceasta va duce la o scădere excepțională a capacității de luptă a FA... Ținând cont de cele indicate mai sus, liderii noștri politici și militari trebuie să se conducă de următoarele principii: să manifeste tărie contra tendințelor politice îndreptate spre subminarea ordinii și disciplinei în forțele noastre militare; să înțeleagă clar că în sfera militară nu pot fi aplicate orbește modelele de comportament, structura juridică și dispozițiile morale care prevalează în viața civilă”[3].

Un alt jurist, americanul L. Kennedy, luând ca exemplu SUA, a demonstrat că chiar și în Statele Unite sistemul judecătorilor generale (civile) este departe de perfecțiune, e infectat de corupție și adeseori ignorează drepturile cetățenilor simpli. În asemenea condiții, spune dânsul, învinuirile că judecătorii militari pot fi imparțiali sunt naive și nu reflectă situația reală[4].

Desigur, nu trebuie de simplificat situația în cazul instanțelor judecătorești militare. În fiecare țară, care are forțe armate contemporane, problemele privind bazele justiției militare sunt reglementate, într-o formă sau alta, la nivel legislativ. În aceste țări funcționează instanțe judecătorești militare specializate sau este prevăzută formarea lor în viitorul apropiat. Aceasta înseamnă că existența instanțelor judecătorești militare are premise obiective. Sarcinile lor de bază țin de însăși natura forțelor armate, activitatea cărora este îndreptată spre exercitarea unei misiuni specifice, foarte importante pentru societate: asigurarea securității militare a statului. Militarii îndeplinesc această

sarcină cu metode speciale și organizare maximă, aplicând armament și tehnică militară, cu riscul de a-și pierde viața. Caracterul special al serviciului militar necesită separarea intereselor serviciului militar într-un obiect de sinestătător de apărare juridico-penală și instaurarea unui regim special de realizare a răspunderii penale a militarilor[5].

Activitățile instanțelor judecătorești militare pot fi atribuite următoarele laturi pozitive:

- O interacțiune mai strânsă cu viața și activitatea forțelor armate și, ca urmare, o cunoaștere mai profundă a situației din unitățile militare și a legislației militare. Absența la judecători a cunoștințelor profesionale și a pregătirii militare va duce la neobiectivitate și la comitere de erori în luarea deciziilor. În corespundere cu legislația multor țări, judecător al unei instanțe judecătorești militare poate fi doar un cetățean care are grad militar de ofițer și care a încheiat un contract de exercitare a serviciului militar.
- Mobilitatea instanțelor judecătorești militare, gătiților lor de a înfrunta greutățile regimului militar, necesitatea unei pregătiri speciale a cadrelor justiției militare.
- Flexibilitatea, operativitatea și diferențierea judiciar-militară a politicii penale represive.
- Asigurarea accesibilității justiției.

Complexitatea sarcinilor ce trebuie să fie îndeplinite de către instanțele judecătorești militare în perioade și condiții speciale, în timp de război, în condiții de luptă, dar și în activități de apărare a populației civile de abuzurile militarilor în condițiile unor conflicte militare[6].

Problema justiției militare, în fiecare țară luată în parte, este rezolvată în dependență de ideologia juridică și tehnologiile legislative adoptate în țara respectivă, de tradițiile normative naționale și de rolul forțelor armate în sistemul politic al societății.

O influență esențială asupra dezvoltării dreptului național o are experiența altor țări și recomandările organismelor internaționale. Deci, reformele în sistemele justiției militare au loc în urma unei analize comparative a multor modele naționale de exercitare a justiției militare.

În țările din sistemul CSI și cele Baltice activează diferite organe ale justiției militare. După obținerea independenței, în aceste țări au fost formate sisteme individuale de organe ale justiției militare. Unele dintre ele se deosebesc esențial de sistemul organelor justiției militare din fosta URSS. În alte țări s-au păstrat organele justiției militare în forma din timpul URSS, cu toate că ele au fost supuse unor schimbări cardinale, ca rezultat al promovării principiilor de independență și transparență ale organelor justiției militare.

Considerăm că sistemele organelor justiției militare din țările CSI și cele Baltice[7] pot fi împărțite în trei categorii speciale.

Prima categorie: sistemul organelor justiției militare în care funcționează atât instanțele judecătorești militare cât și organele procuraturii militare.

A doua categorie: sistemul organelor justiției militare în care funcționează organele procuraturii militare, dar nu există instanțe judecătorești militare.

A treia categorie: sistemul organelor justiției militare în care nu funcționează nici organele procuraturii militare, nici instanțele judecătorești militare.

Din prima categorie fac parte Armenia, Azerbaidjan, Kazahstan, Kirghizia, Uzbekistan, Tadjikistan, Belarus, Rusia, Ucraina, din a doua categorie face parte doar Georgia iar din a treia - Estonia, Letonia și Lituania.

După cum s-a menționat, organele justiției militare din țările CSI și cele Baltice sunt integrate în sistemele instanțelor judecătorești din aceste țări, care sunt chemate să respecte strict principiile de bază de exercitare a justiției. Totuși, în timpul convorbirilor autorului acestor rânduri cu judecători civili din Letonia despre cauzele penale speciale, ca infracțiuni militare săvârșite de către militari (Riga: conferința din 28-30 iunie 2000), interlocutorii au spus că se întâlnesc cu mari dificultăți la soluționarea acestor cauze penale, deoarece nu au destule cunoștințe despre specificul vieții militare, dar și despre legislația în domeniu. Ei susțineau că ar fi mai bine ca aceste cauze să fie examinate de către tribunale (judecătorii specializate). Aceeași părere o împărtășeau și judecătorii din Kazahstan, Georgia, Armenia, Azerbaidjan etc.

Mai mult, sistemul instanțelor judecătorești militare din Armenia este unul specific: în această țară singurele instanțe judecătorești militare sunt Curtea de Apel pe cauze penale și militare și Colegiul penal și militar al Curții de Casație³[8].

Dintre toate sistemele de justiție militară menționate mai sus, considerăm că cel mai independent și cel mai efectiv este sistemul din Republica Moldova, specific și unic prin forma sa[9]. Sistemul nostru de instanțe judecătorești militare constă din: Judecătoria Militară Chișinău, colegiile penale și civile ale Curții de Apel și ale CSJ.

Sistemul instanțelor judecătorești militare din RM este specific și deosebit de toate celelalte sisteme ale organelor instanțelor militare din alte țări: constă doar dintr-o instanță judecătorească militară - Judecătoria Militară Chișinău, iar celelalte două nivele, superioare, sunt colegiile penale și civile ale Curții de Apel și ale CSJ, care sunt instanțe judecătorești civile.

Prin urmare, controlul societății civile asupra activității Judecătoriei Militare este asigurat de două instanțe civile și în nici un caz nu se poate de vorbit despre unele încălcări ale drepturilor civile ale militarilor.

În afară de părțile pozitive ale activității instanțelor judecătorești militare, despre faptul că Judecătoria Militară a RM este pe deplin independentă și imparțială ne vorbesc și alte circumstanțe:

- Instanțele judecătorești militare din RM, conform statutului lor juridic, sunt instanțe judecătorești specializate, fac parte din sistemul judecătoresc al RM și îndeplinesc justiția în cadrul FA.
- Judecătoriiile militare se asimilează, în problemele organizării și activității lor, judecătoriiilor, cu excepția unor dispoziții ale legilor privind judecătoriiile specializate, în special - a Legii cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare.

³ Legea cu privire la sistemul judiciar al Republicii Armenia, adoptată la 18 iulie 1998.

- Sarcinile instanțelor judecătorești militare constau în înfăptuirea justiției pentru a proteja securitatea Statului, capacitatea de luptă și de apărare a forțelor lui armate, drepturile și libertățile militarilor.
- În RM funcționează numai o singură judecătorie militară cu sediul în mun. Chișinău. În circumscripția ei sunt cuprinse toate raioanele, sectoarele, orașele și municipiile republicii.
- Judecătoria Militară a RM judecă în limitele competenței sale toate cauzele penale și civile în prima instanță.

În competența Judecătoriei Militare a RM, conform art.37 CPP, se include judecarea în prima instanță a cauzelor privind infracțiunile prevăzute de Partea specială a Codului penal săvârșite de:

1. Persoane din efectivul de soldați, din corpul de sergenți și din corpul de ofițeri ale Armatei Naționale, din efectivul Trupelor de Carabinieri și al Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, din Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat;
2. Persoane atestate din efectivul instituțiilor penitenciare;
3. Supuși ai serviciului militar în timpul concentrărilor;
4. Alte persoane referitor la care există indicații exprese în legislație.

Judecarea cauzelor de către Judecătoria Militară a RM, ca și în toate instanțele întregului sistem judecătoresc, se efectuează conform CPP și CPC, precum și conform prevederilor altor legi.

Procedura judiciară se face în limba de stat sau în limba acceptată de majoritatea persoanelor participante la proces. Persoanelor care nu cunosc limba în care se desfășoară procedura judiciară li se asigură dreptul de a face declarații, demersuri, de a lua cunoștință cu toate materialele dosarului, de a vorbi în instanța de judecată în limba maternă și de a beneficia de serviciul interpretului.

În ședința de judecată, judecătorii militari sunt obligați să poarte mantia judecătorească de culoare neagră și insignă cu imaginea Stelei de Stat.

Cauzele în Judecătoria Militară a RM sunt judecate personal de către un judecător, iar cauzele penale asupra infracțiunilor pentru săvârșirea cărora legea penală prevede ca pedeapsă detenție pe viață sau cauzele deosebit de complicate, ori care prezintă importanță socială, pot fi judecate, la decizia președintelui sau vicepreședintelui judecătoriei militare, într-un complet de cel puțin trei judecători.

Sentințele Judecătoriei Militare pot fi atacate în instanțele judecătorești ierarhic superioare civile: cu apel – la Curtea de Apel Chișinău, iar cu recurs - la CSJ.

Astfel, sistemul instanțelor judecătorești militare în RM este specific. În el, ca instanțe militare sunt prevăzute numai judecătoriile militare care judecă în prima instanță majoritatea cauzelor militare din cadrul FA. Apelurile și recursurile împotriva hotărârilor Judecătoriei Militare sunt judecate de către instanțe ierarhic superioare de jurisdicție generală (nu militară), Curtea de Apel și CSJ.

Specificul acestui sistem de instanțe judecătorești militare se mai evidențiază și prin faptul că Curtea de Apel și CSJ, ca instanțe de jurisdicție generală, sunt în drept de a judeca chiar și în prima instanță cauzele militare.

Statutul juridic al judecătorului din sistemul instanțelor judecătorești militare este același ca și al tuturor judecătorilor din întregul sistem judecătoresc al RM. Condițiile speciale vizând numirea, avansarea în funcție și inamovibilitatea judecătorului militar, reglementările privind drepturile și îndatoririle magistraților și răspunderea lor disciplinară pentru îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, prevăzute în Legea cu privire la statutul judecătorului, sunt aplicate conform legislației în vigoare și pentru judecătorii din sistemul instanțelor judecătorești militare. Totodată, Legea cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare stabilește unele particularități ale statutului juridic al judecătorului din judecătoriile militare. Judecătorul militar reprezintă puterea judecătorească în FA, are calitatea de magistru și face parte din corpul magistraților al RM. Poate fi numit judecător militar cetățeanul RM care a împlinit vârsta de 30 ani, este licențiat în drept, are o vechime în funcție de judecător de cel puțin 5 ani, cunoaște limba de stat, nu are antecedente penale, se bucură de o bună reputație și are calitatea de ofițer activ. Persoanelor care nu au calitatea de ofițer activ li se atribuie grade militare.

- Judecătorii militari se numesc în funcție de către Președintele RM, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Împuternicirile judecătorilor militari nu sunt limitate în termen și ei sunt numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă.
- Funcția de judecător militar este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice și științifice.
- Răspunderea disciplinară a judecătorilor militari nu se deosebește de cea prevăzută pentru judecătorii din alte instanțe judecătorești. Comiterea de către judecătorii militari a unor abateri disciplinare în timpul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu atrage răspunderea acestora în condițiile și conform procedurilor prevăzute de Legea privind organizarea judecătorească și Legea cu privire la statutul judecătorului.
- Personalitatea judecătorului militar este inviolabilă. El nu poate fi cercetat, reținut sau arestat fără avizul Consiliului Superior al Magistraturii. Legea cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare garantează și unele condiții suplimentare de asigurare a judecătorilor militari.

Judecătorii militari sunt militari activi și au toate drepturile și obligațiunile ce decurg din această calitate. Salarizarea și alte drepturi convenite personalului militar și cel civil al instanțelor judecătorești militare sunt asigurate de către MA în conformitate cu legislația privind salarizarea în organele judecătorești și cu reglementările referitoare la drepturile materiale de care beneficiază militarii activi[10].

- Structura aparatului judecătoriei militare este stabilită de Legea cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare.

– Hotărârile instanțelor judecătorești militare privind urmărirea patrimoniului, precum și alte hotărâri judiciare sunt puse în executare prin intermediul executorilor judecătorești care activează pe lângă judecătoriile de sector.

Altfel fiind spus, Judecătoria Militară a RM este pe deplin independentă, iar judecătorii militari sunt pe deplin imparțiali, făcând parte din sistemul instanțelor judecătorești din RM și neavând nimic în comun cu alte instanțe speciale, care sunt interzise de către documentele internaționale[11].

În afară de sistemul instanțelor judecătorești militare din țările CSI și cele Baltice, în lumea contemporană, în majoritatea țărilor de pe continentul european, american, australian s-au format trei metode de abordare a problemei realizării puterii judecătorești în forțele armate, fapt ce ne permite să evidențiem, la acest capitol, trei grupuri de țări:

Primul grup îl constituie țările unde instanțele judecătorești penale militare activează atât în timp de pace cât și pe timp de război. Acest grup este cel mai mare, constituit din țări cu instituții democratice dezvoltate, cum ar fi: Marea Britanie, Danemarca, Spania, Belgia, Italia, Elveția, România, Israel, Canada, SUA. Aceșor țări pot fi alinate China, țările din America latină, majoritatea țărilor din CSI și țările Baltice.

Al doilea grup îl constituie țările unde activitatea instanțelor judecătorești militare au un caracter mixt: pe lângă judecătoriile civile funcționează structuri judiciare militare specializate (secții, consilii, oficii etc.). Aceste structuri, de obicei, sunt formate din ofițeri juriști sau au o componență mixtă, constituite din judecători militari și civili. Din grupul dat de țări fac parte Franța, Olanda, Norvegia, Finlanda, Ungaria, Bulgaria etc.

Al treilea grup îl constituie țările în care activitatea instanțelor judecătorești militare este limitată la perioadele de război sau la situațiile de luptă, iar în timp de pace ele pot fi formate doar pe lângă forțele armate aflate în afara țării. Din acest grup de țări fac parte Portugalia, Austria, Germania[12].

În SUA justiția militară este maximal apropiată de condițiile activității forțelor armate, scopul ei de bază constă în contribuirea la îndeplinirea de către comandamentul militar a sarcinilor puse în fața forțelor armate cât și în asigurarea apărării relațiilor de serviciu militare de activități ilegale.

Necătând la faptul că SUA face parte din sistemul de drept *common law*, și nu din cel continental, problemele cu privire la justiția militară sunt reglementate de acte normative, și nu de precedente judiciare. Actul normativ de bază în cazul sistemului justiției militare îl constituie Codul unic al justiției militare din 1951 (Uniform Code of military justice), care este inclus în Culegerea de legi a SUA și, cu multiple modificări, este în vigoare și în timpul de față[13]. Acest Cod se aplică în corespundere cu Recomandațiile pentru judecătoriile militare din SUA (Manual for Courts-Martial United States)[14], cu actele normative ale comandamentului suprem militar, cum ar fi ordinele președintelui SUA, directivele ministrului apărării, instrucțiunile organelor justiției militare.

Spre deosebire de legislația RM, instanțele judecătorești militare ale SUA examinează nu doar cauzele penale pe marginea infracțiunilor săvârșite de militari, dar și cauzele penale cu privire la infracțiunile de terorism săvârșite de civili. Această noutate a fost introdusă în legislația penală a SUA în legătură cu actele de terorism din Washington, care au avut loc la 11 septembrie 2001. La 13 noiembrie 2001 Președintele SUA a semnat directiva prin care instanțelor judecătorești militare le-au fost date în competență și examinarea cauzelor cu privire la persoanele învinuite de săvârșirea actelor de terorism[15].

Spre deosebire de modul de numire a judecătorilor militari în RM, care sunt numiți de către Președintele RM, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, și astfel sunt independenți de părerea comandanților militari, în SUA judecătorii militari sunt desemnați de către comandanții militari. Mai mult ca atât, și procurorii, și avocații militari sunt desemnați în același mod de către comandanții militari. În acest context, susținem opinia unor autori, care consideră că, fiind numiți în funcție de către comandanții militari, judecătorii militari nu pot fi independenți. Dacă comandantul militar, care l-a desemnat în funcție pe judecătorul militar, este dispus de a obține o sentință de condamnare într-o cauză concretă, fie cu privire la învinuirea unui militar sau civil, ofițerul judecător militar, știind că avansarea sa în carieră lor de serviciu depinde de acest comandant militar, va susține, de obicei, cerința comandantului militar[16].

Sistemul justiției militare din Marea Britanie a fost supus unei reforme serioase, deoarece nu era compatibil cu art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Drept imbold de modificare a legislației militare a Marii Britanii a servit Hotărârea Curții Europene pentru Drepturile Omului din 25.02.1997 pe cazul Findlay vs. The United Kingdom. Este cazul înaintat de către Findlay la Curtea Europeană în 1995 pe motiv că dânsul, fiind militar, a fost condamnat de către tribunalul militar ilegal, deoarece acest tribunal nu este independent și imparțial, n-a efectuat o urmărire penală publică și n-a fost format (constituit) în baza legii, cu toate că el n-a contestat învinuirea care i-a fost înaintată, își recunoștea săvârșirea infracțiunii.

Curtea Europeană a admis cererea, constatând o încălcare a art.6.1 al Convenției Europene pe motivul că acest tribunal militar a fost imparțial din următoarele motive: a fost format de către comandantul militar ierarhic superior, care a formulat învinuirea, dar și a aprobat sentința pronunțată. Astfel, Findlay a pus la îndoială independența și imparțialitatea judecătorilor militari care au examinat această cauză penală, fiind subalternii acestui comandament militar și poziția sa este justificată (vezi, *mutatis mutandis* hotărârea Curții Europene în cauza Sramec vs. Austria din 22.10.1984)[17].

Spre deosebire de judecătorii militari din Marea Britanie judecătorii militari din RM nu sunt subalterni ai unui comandant militar, Judecătoria Militară intră în sistemul judecătoresc al RM, nu este formată de către comandamentul militar și judecătorii militari nu se supun comandanților militari, au același statut ca și judecătorii civili.

Ca sistemul instanțelor judecătorești militare din Marea Britanie să corespundă standardelor internaționale, precum prevederilor art. 6 al CEDO, el a fost supus unor reforme esențiale. Independența și imparțialitatea judecătorilor militari nu depinde de faptul dacă ei au sau nu au calitatea de ofițeri militari, ci de modul de organizare și exercitare a justiției militare, de garanțiile acordate instanțelor judecătorești militare prin lege, ca ele să nu fie dependente de comandanții militari[18].

Judecătorii militare din Canada sunt organizate în conformitate cu Legea despre apărarea națională din 1985, cu modificările din 1998[19].

Sistemul instanțelor judecătorești militare ale Canadei constă din cinci tipuri de judecătorii militare: Judecătoria Militară Generală (General Court Martial), Judecătoria Disciplinară (Disciplinary Court Martial), Judecătoria Militară Specială (Special Court Martial), Tribunalul Militar Obișnuit (Standing Military Court) și Curtea de Apel (Court Martial Appeal Court). Hotărârile Court Martial Appeal Court pot fi atacate în Curtea Supremă a Canadei, dar sistemul justiției militare din Canada este separat de sistemul justiției civile.

Standardele și conduita judecătorilor militari sunt reglementate de Codul Disciplinei de Serviciu (The Code of Service Discipline), care este o parte a Legii Naționale de Apărare a Canadei (The National Defence Act). Sistemul justiției militare din Canada îl completează pe cel civil la capitolul examinarea cauzelor penale ale militarilor. Militarul care are o cauză penală examinată de instanța militară poate să se folosească de dreptul de a alege limba în care să fie examinată cauza penală (franceză sau engleză), să-și aleagă un apărător (militar sau civil), dar el nu poate să ceară ca cauza penală în privința sa să fie examinată de către o instanță de judecată civilă[20].

În Spania, pe timpul regimului dictatorial al lui Franco, judecătorii militare erau folosite în scopurile politice. De rând cu infracțiunile militare, ele examinau și cauze penale cu privire la civilii care săvârșeau infracțiuni politice, acțiuni teroriste sau atentau la demnitatea armatei, iar în timpul situațiilor militare ele examinau și cauzele cu privire la greviști și participanți la demonstrații politice.

Începând cu 1980, în conformitate cu Constituția Spaniei din 1978, judecătorii militare nu mai au dreptul să judece cauze penale cu privire la civili, ci doar cauze penale cu privire la militarii care au săvârșit infracțiuni militare. Astfel, legislația penală și procesual-penală a Spaniei este asemănătoare cu cea a R. Moldova în cazul subiectelor infracțiunilor militare și a categoriilor de instanțe judecătorești care judecă infracțiunile militare - instanțe judecătorești militare ai căror judecători au statut de militar. Spre deosebire de legislația penală a R. Moldova, care are doar o singură lege penală cu Cap. XVIII din PS, infracțiunile militare, legislația penală a Spaniei, pe lângă CP, în care se conțin infracțiunile penale de drept comun, mai are și Codul Penal Militar din 1985. Totuși, competența instanțelor judecătorești militare din Spania se deosebește de cea din RM, fiind diferită în timp de pace și în timp de război.

Unele infracțiuni militare pot fi săvârșite și de persoane civile, cum ar fi distrugerea sau deteriorarea mijloacelor tehnice militare, actele publice împotriva forțelor armate, favorizarea infracțiunilor militare, violența fizică sau psihică asupra membrilor familiilor militarilor etc. Pe timp de război, judecătorii militare examinează toate cauzele penale săvârșite de militari, fie ele militare sau de tip comun. Sistemul instanțelor judecătorești militare al Spaniei constă din Colegiul penal al Curții Supreme, Tribunalul Militar Central și judecătorii militare teritoriale. Pe lângă aceste instanțe judecătorești justiția militară în Spania mai este înfăptuită și de judecătorii militare care au în componența lor doar un singur judecător[21].

În Israel, de rând cu instanțele judecătorești de drept comun, activează și instanțe judecătorești militare. Instanțele judecătorești militare examinează toate infracțiunile săvârșite de militari: atât cele militare cât și cele de drept comun. Judecătorii instanțelor judecătorești militare au statut de militar. În această privință judecătorii militare din Israel sunt similare cu cele din RM. Totuși, după 1967, odată cu ocuparea și administrarea sectoarelor Gaza și West Bank, conform Ordinului privind Securitatea Provinciilor (Order Concerning Security Provisions) nr. 378 din 1970, au fost formate instanțe judecătorești militare non politice, care examinează cauzele penale cu privire la infracțiunile săvârșite în aceste zone, așa numitele infracțiuni de securitate („security offences”). Acestea sunt judecătorii militare care judecă cauzele penale în componență de unul sau trei judecători (în prezent, o parte din aceste instanțe judecătorești militare au fost desființate, în legătură cu retragerea trupelor militare din sectorul Gaza). În ianuarie 1989, prin Ordinul Militar nr.1265, a fost formată Curtea de Apel în Teritoriile Ocupate, care și-a început activitatea în 1989 și este instanța ierarhic superioară judecătorilor militare de primă instanță pentru aceste teritorii. Instanța supremă a sistemului justiției militare al Israelului o constituie CSJ[22].

În comparație cu competențele Judecătoriei Militare din RM, competențele instanțelor judecătorești militare ale **Belgiei** sunt cu mult mai largi, cuprinzând mai multe categorii de persoane civile. Ca și în RM, judecătorii instanțelor judecătorești militare din Belgia au statutul de militar. Totuși, ultimii, fiind membri ai comunității judecătorești, sunt în subordinea Ministerului Justiției.

În Belgia sistemul instanțelor judecătorești militare constă din tribunale militare (*conseils de guerre*) și judecătorii militare (*court militaire*). În competența tribunalului militar intră judecarea cauzelor penale ale tuturor militarilor în grad de până la *capitaine-commandant* (grad militar intermediar între căpitan și maior), cât și în privința persoanelor indicate în art.1 din CPP militar. În competența judecătorilor militare intră judecarea cauzelor penale ale tuturor militarilor în grad mai mare de *capitaine-commandant*, cât și cauzele cu privire la persoanele indicate în art.1 CPP militar, dacă ele au săvârșit infracțiuni împreună cu militarii în grad mai mare de *capitaine-commandant*. Judecătoria militară are rol de instanță de apel față de tribunale, examinând în apel deciziile acestora. Judecătorii militari, având statut de mili-

tar, n-au dreptul la distincții militare, pentru a demonstra independența lor, dar se bucură de aceeași atenție și stimă ca ofițerii superiori și generalii.

În Belgia funcționează un tribunal militar în interiorul țării, dislocat în Bruxelles, iar altul peste hotare – în Marienburg, Germania.

În corespundere cu art.145 al Constituției **Turciei**, sistemul instanțelor judecătorești militare din Turcia constă din judecătorii militare și tribunale disciplinare. Spre deosebire de legislația penal-militară și procedural-militară a RM, conform căreia instanțele judecătorești militare judecă doar cauze penale cu privire la militari, iar uneori și cu privire la civilii care au săvârșit infracțiuni în participare cu militarii, legislația penal-militară și procedural-militară a Turciei dă în competența instanțelor judiciare militare și unele cauze penale care au fost săvârșite doar de civili, fără participarea militarilor. Este o competență cu mult mai largă decât cea a instanțelor judecătorești militare din RM[23].

În Turcia, la 1 ianuarie 2002 funcționau 32 judecătorii militare. În afară de judecătorii militare, ca instanță ierarhic superioară era Judecătoria Supremă de Apel Militară. Sistemul instanțelor judecătorești militare ale Turciei se deosebește de cel al RM, deoarece este militarizat în întregime pe verticală, până la ultima instanță ierarhic superioară, iar în RM este militară doar prima instanță – Judecătoria Militară, celelalte două instanțe judecătorești ierarhic superioare – Curtea de Apel Chișinău și CSJ – fiind civile, fapt care garantează controlul civil asupra activității instanțelor militare din RM. În RM judecătorul militar este într-adevăr independent de voința comandamentului militar sau al Ministerului Apărării, el neputând fi tras la răspundere disciplinară de către comandamentul militar sau MA, ci doar în ordinea prescrisă pentru toți judecătorii sistemului judecătoresc din RM, de către Consiliul disciplinar, hotărârea căruia trebuie să fie aprobată de Consiliul Suprem al Magistraturii.

În Italia, ca și în RM, justiția militară este înfăptuită de judecători militari.

Constituția Italiei reglementează activitatea instanțelor judecătorești militare atât în timp de pace cât și în timp de război. În timp de pace instanțele judecătorești militare examinează cauzele penale cu privire la infracțiunile militare săvârșite de militari și persoanele asimilate lor, în conformitate cu Codul penal militar pentru timp de pace[24]. În timp de război instanțele judecătorești militare pentru timp de pace se înlocuiesc cu instanțele judecătorești militare pentru timp de război, care funcționează și aplică legislația prevăzută de Codul penal militar pentru timp de război[25].

Organizarea justiției militare este reglementată de Decretul regal din 9 septembrie 1941 nr.1022, cu modificările introduse prin Legea nr.180 din 7 mai 1981 și Legea nr.561 din 30 decembrie 1988. Instanțele judecătorești militare au o componență mixtă: ele constau din militari profesioniști și din juriști militari, care au o pregătire specială și sunt angajați în serviciu prin concurs.

În România primul Cod al Justiției Militare a fost adoptat în anul 1881, fiind inspirat din Codul de justiție

militară francez din 1857 și modificat în 1894. În anul 1937 a fost adoptat un Cod al justiției militare române care a rămas efectiv în vigoare până în anul 1952, când a fost adoptată Legea 7/1952 privind organizarea instanțelor și procuraturilor militare. Până la momentul abrogării, Codul Justiției Militare a conținut atât dispoziții de drept penal substanțial cât și norme de drept procesual penal și de organizare judecătorească. În organizarea inițială justiția militară în România exista și funcționa ca sistem judiciar paralel și distinct de sistemul justiției obișnuite, având competențe numai în materie penală. În anul 1992 a fost adoptată Legea nr.92 privind organizarea judecătorească, lege în care se dispune că organizarea instanțelor și parchetelor militare se va face prin lege specială de organizare, fiind adoptată în anul 1993 Legea nr.54 „privind organizarea și funcționarea instanțelor și parchetelor militare. Constituția României prevede, în art.125 că „justiția se realizează prin CSJ și prin celelalte instanțe stabilite de lege”, iar Legea nr.92/1992 pentru organizarea judecătorească prevede în art.10 că „în limitele stabilite prin lege, vor funcționa și instanțe militare”. În acest cadru legal, în 1993 a fost adoptată Legea nr.54 pentru organizarea instanțelor și parchetelor militare, ca structuri specializate pentru înfăptuirea justiției. Art.1 din Legea nr.54/1993 prevede că, în măsura în care prin această lege nu se dispune altfel, dispozițiile Legii nr.92/1992 (legea cadru de organizare judecătorească) sunt aplicabile și instanțelor, și parchetelor militare. În temeiul dispozițiilor acestor din urmă legi organice, în România există instanțe militare de sinestătătoare, organizate simetric cu instanțele civile (cum întâlnim în SUA, Italia, Grecia, Israel, Turcia etc.)[26].

În Portugalia ultimul Cod Militar de Justiție a fost publicat în aprilie 1977 și continuă să fie în vigoare. Totuși, procedurile au suferit o evoluție, ele dezvoltându-se în cadrul MA în conformitate cu revizuirea actualului cod și a legii organice a instanțelor care judecă exclusiv infracțiuni militare. A patra revizuire a Constituției Portugaliei, aprobată în 1997, a abrogat existența instanțelor militare pe timp de pace, acum fiind necesară o reglementare a organizării instanțelor comune cu jurisdicție militar-penală care le vor substitui. Actualul Cod Militar de Justiție poate fi aplicat doar infracțiunilor militare. În mod firesc, infracțiunile militare sunt fapte care violează orice lege militară sau care încalcă securitatea și disciplina FA, care aduc atingere interesului apărării militare naționale sau autorității apărării naționale și sunt astfel incriminate de legea militară.

În Ungaria magistratura militară are în competența sa „toate structurile militare sau militarizate” (armată, poliție, grăniceri, instituții de executare a pedepsei, serviciile secrete militare și civile) cu excepția gărzii financiare. Finanțarea judecătorilor și procurorilor militari se face din bugetul Ministerului Apărării Patriei, cu toate că peste 55% din cazurile elucidate nu aparțin armatei.

După aderarea la NATO, statul ungar a făcut schimbări esențiale pentru a armoniza legislația cu cea a alianței, eficientizării activității justiției militare și înființarea poliției militare, cu rol de cercetare-urmărire a cazurilor. După 1990, în Ungaria s-a procedat la restructurarea organelor

judiciare militare prin înlocuirea instanțelor militare de sinestătătoare cu cinci secții militare la nivelul a cinci din cele 20 de curți de apel existente. Judecătorii care funcționează în aceste secții sunt magistrați civili, iar acuzațiile fiind exercitate de procurori militari - ofițeri magistrați. Componenta militară a justiției maghiare funcționează pe baza dispozițiilor CPP și CP, acte normative care se completează cu diferite legi penale speciale. Procuratura Militară din Ungaria este direct subordonată Procurorului General al republicii, șeful justiției militare fiind unul dintre locuitorii Procurorului General. Finanțarea structurii se face din bugetul Ministerului Apărării Patriei.

În prezent, în Ungaria se evaluează posibilitatea înființării unor instanțe militare de sinestătătoare, compuse din judecători militari - ofițeri magistrați activi.

În Franța Legea 82-261 din 21 iulie 1982 privind cercetarea și judecarea infracțiunilor din domeniul militar sau îndreptate împotriva siguranței statului, modificată prin codurile de procedură penală și de justiție militară, a suprimat, în timp de pace, tribunalele permanente ale forțelor armate, precum și Înalțul Tribunal Permanent al Forțelor Armate. În schimb, ea a menținut, pe timp de război, jurisdicțiile militare [27]. În Franța se pot stabili tribunale ale armatelor numai pentru trupele care staționează sau operează în afara teritoriului republicii. Aici jurisdicțiile militare nu se reunesc în timp de pace decât într-un mod cu totul excepțional, atunci când forțele armatei staționează sau operează în afara teritoriului țării și în cazul în care a fost decretată starea de urgență sau de asediu. Pe timp de război se înființează tribunale teritoriale ale forțelor armate și Înalțul Tribunal al Forțelor Armate.

În Germania instanțele militare judecă, în timp de pace, faptele comise de militari îndreptate împotriva ordinii și disciplinei. În paralel, funcționează și curți criminale militare, care exercită jurisdicția la bordul navelor de război în timpul stărilor de necesitate ori asupra membrilor forțelor armate aflate în străinătate.

În timp de pace persoanele care comit infracțiuni penale militare sunt judecate de jurisdicțiile penale de drept comun. Infracțiunile penale militare sunt prevăzute în legea penală militară din 24 mai 1974, modificată în 1988. Art. 96 din Constituție prevede că tribunalele penale militare pentru forțele armate pot fi înființate în timp de război. Este vorba de tribunale speciale care țin de Ministerul de Justiție și judecătorii lor titulari trebuie să satisfacă condițiile cerute pentru exercitarea funcției de judecător. În plus, Constituția mai precizează: „Curtea Federală de Justiție este curte supremă pentru aceste tribunale”.

Concluzii:

- Instanțele judecătorești militare, conform statutului lor juridic, sunt instanțe judecătorești specializate, fac parte din sistemul judecătoresc al RM și înfăptuiesc justiția în cadrul Forțelor Armate.
- Caracterul special al activității de serviciu militar necesită separarea intereselor serviciului militar într-un obiect de sinestătător de apărare juridico-penală și instaurare a unui regim special de realizare a răspunderii penale a militarilor.

- Instanțele judecătorești militare exercită o interacțiune strânsă cu viața și activitatea forțelor armate, iar ca urmare, ele posedă o cunoaștere mai profundă a condițiilor din unitățile militare și a legislației militare.
- Absența la judecătorii civili a cunoștințelor profesionale și a pregătirii militare, în cazul transmiterii unor cauze penale militare în competența lor, va provoca lipsă de obiectivitate și comiterea erorilor la luarea deciziilor. În legătură cu aceasta, în corespundere cu legislația mai multor țări, judecător al unei instanțe judecătorești militare poate fi doar specialistul în domeniu care are grad militar de ofițer și care a încheiat un contract de exercitare a serviciului militar.
- Mobilitatea instanțelor judecătorești militare, gătița lor de a înfrunta greutățile și limitările serviciului militar, dar și pregătirea specială pentru aceasta a cadrelor justiției militare asigură flexibilitatea, operativitatea și diferențierea judiciar-militară a politicii penale represive.
- Instanțele judecătorești militare asigură accesibilitatea justiției pentru militari.
- Există o complexitate de sarcini necesare de a fi exercitate de către instanțele judecătorești militare în perioade și condiții speciale, în timp de război sau în condiții de luptă, cu apărarea populației civile de abuzurile militarilor în asemenea situații.
- Din toate sistemele de justiție militare din lume cel mai independent și cel mai efectiv este sistemul justiției militare din RM, care este specific și unic în felul său.
- Sistemul instanțelor judecătorești militare din RM constă dintr-o instanță judecătorească militară, celeralte două nivele, superioare Judecătoriei Militare, sunt instanțe judecătorești civile. Prin urmare, controlul societății civile asupra activității Judecătoriei Militare este asigurat de două instanțe civile, ceea ce presupune o bună asigurare a drepturilor civile ale militarilor.
- Judecătoria Militară a RM este pe deplin independentă și imparțială:
 - a) instanțele judecătorești militare conform statutului lor juridic sunt instanțe judecătorești specializate, fac parte din sistemul judecătoresc al țării și înfăptuiesc justiția în cadrul Forțelor Armate;
 - b) judecătorii militare se asimilează în problemele organizării și activității lor judecătorești, cu excepția unor dispoziții ale legilor privind judecătorii specializate și, în special, ale Legii cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare;
 - c) sarcinile instanțelor judecătorești militare constau în înfăptuirea justiției pentru a proteja de orice atentat securitatea statului, capacitatea de luptă și de apărare a forțelor lui armate, drepturile și libertățile militarilor.
- Statutul juridic al judecătorului din sistemul instanțelor judecătorești militare este similar cu cel al tuturor judecătorilor din întregul sistem judecătoresc din RM.

- Condițiile speciale privind numirea, avansarea în funcție și inamovibilitatea judecătorului militari, reglementările referitoare la drepturile și îndatoririle magistraților și răspunderea lor disciplinară pentru îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, prevăzute în Legea cu privire la statutul judecătorului, sunt aplicate conform legislației în vigoare și pentru judecătorii din sistemul instanțelor judecătorești militare.
 - Judecătorul Judecătoriei Militare este investit constituțional cu atribuții de îndeplinire a justiției, pe care le exercită pe bază profesională. Judecătorul militar reprezintă puterea judecătorească în forțele armate, are calitatea de magistru și face parte din corpul magistraților din RM.
 - Judecătorii militari sunt numiți în funcție de către Președintele Republicii la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii.
 - Împuternicirile judecătorilor militari nu sunt limitate de careva termeni și ei sunt numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă.
 - Funcția de judecător militar este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice și științifice.
 - Răspunderea disciplinară a judecătorilor militari nu se deosebește de cea prevăzută pentru judecătorii din alte instanțe judecătorești. Comiterea de către judecătorii militari a unor abateri disciplinare în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu atrage răspunderea acestora în condițiile și conform procedurilor prevăzute de Legea privind organizarea judecătorească și Legea cu privire la statutul judecătorului.
 - Personalitatea judecătorului militar este inviolabilă. El nu poate fi cercetat, reținut sau arestat fără avizul Consiliului Superior al Magistraturii.
- Astfel, Judecătoria Militară a Republicii Moldova este pe deplin independentă, ceea ce permite judecătorilor militari să fie pe deplin imparțiali, făcând parte din sistemul instanțelor judecătorești din republică și neavând nimic în comun cu alte instanțe speciale, care sunt interzise de către documentele internaționale.

Bibliografia:

- [1] X. Ulianovschi, Gh. Ulianovschi, V. Bucatari, Dreptul militar în Republica Moldova, ed. Prut Internațional, Chișinău, 2003, pag.285.
- [2] Безнасюк А.С., Толкаченко А.А., Уголовные наказания военнослужащих: теория, законодательство, практика, Москва, 1999, стр.8.
- [3] Citat din Актуальные проблемы деятельности военных судов Российской Федерации // Право в Вооруженных Силах, nr.5, май, 2003 г.
- [4] Linda L. Kennedz, Militar Courts vs. Civil /Criminal Courts // CONSPIRACY PLANET THE ALTERNATIVE NEW & HISTORY NETWORK, March, 28, 2002.
- [5] Н.А.Шулепов, Военные суды в современном мире и права человека // Право в Вооруженных Силах, nr.6, июнь, 2003, pag. 23.
- [6] Citat din Актуальные проблемы деятельности военных судов Российской Федерации // Право в Вооруженных Силах, nr.5, май, 2003 г, pag. 123.
- [7] De către autor au fost analizate legislațiile cu privire la sistemul organelor justiției militare din Armenia, Azerbaijan, Georgia, Kazahstan, Kirghizia, Uzbekistan, Tadjikistan, Belarus, Rusia, Ucraina, Bielorusia, Estonia, Letonia, Lituania — vezi: M.Sassoli, X.Ulianovschi, A.Ptchelitsev, S.Catsura, S.Avetisean, K.Sergeev, A.McCesney, Conscript's rights and military justice training manual, Budapest, Hungary, 2002.
- [8] С.С.Аветисян, Воинские преступления, теория и практика, Ереван, 2001, стр.15, M.Sassoli, X.Ulianovschi, A.Ptchelitsev., op.cit.
- [9] X.Ulianovschi, T.Ulianovschi, Jurisdicția instanțelor judecătorești militare: Aspecte internaționale și naționale // Avocatul Poporului, nr.12, 2005, pag.8.
- [10] X. Ulianovschi, Gh. Ulianovschi, V. Bucatari, Dreptul militar în Republica Moldova, ed. Prut Internațional, Chișinău, 2003, pag.287-290.
- [11] X. Ulianovschi, T. Ulianovschi, Jurisdicția instanțelor judecătorești militare: Aspecte internaționale și naționale // Avocatul Poporului, nr.1, 2006, pag. 7.
- [12] Ibidem.
- [13] Title 10, United States code. Armed forces. Chapter 47. Uniform Code of military justice. Washington, 2000, pag.160-223.
- [14] Manual for Courts-Martial United States (2002 edition), Washington, 2002.
- [15] Press, November, 14, 2001.
- [16] R.Stallman, The Injustice of Militar Courts, 25 Nov. 2001, // rms@gnu.org
- [17] А.В.Пчелинцев, Е.В.Томаева, Европейский Суд по правам человека: процедура и практика по делам военнослужащих, Москва, 2001, стр.114-125.
- [18] La 10 octombrie 2000 Curtea Europeană a lăsat fără examinare 6 cereri vs. Marea Britanie, analogice cu cea a lui Findlay, pe motivul că Marea Britanie a introdus respectivele modificări a legislației sale, iar guvernul țării a reparat dăuna materială și morală provocată prin acele condamnări ilegale. (vezi: www.hri.ca/fortherecord2000.index.htm)
- [19] The National Defence Act, R.S.C. 1995, chapter nr. 5, 1998, R.S.C., 1998.
- [20] Geoff. St. John, The Military Justice System, www.forces.gc.ca; www.forces.gc.ca/search.htm; www.forces.gc.ca/helpe.htm
- [21] Н.А.Шулепов, Военные суды в современном мире и права человека // Право в Вооруженных Силах, nr.6, июнь, 2003.
- [22] Israel and the occupied territories. The Military Justice system in the Occupied Territories: detention, interrogation and trial procedure, 2000.
- [23] X.Ulianovschi, T.Ulianovschi, Jurisdicția instanțelor judecătorești militare: Aspecte internaționale și naționale // Avocatul Poporului, nr.1, 2006, pag.10.
- [24] Codice penale militare di pace // www.militari.org/legge/codici/penalimilitari.htm
- [25] Codice penale militare di guerra: entra automaticamente in vigore anche nelle missioni di pace // Rivista socio-culturale fondata da Maurizio Lintozzi, 12 noiembrie 2001.
- [26] C. Bădoiu, Constituția și magistratura militară // Revista „Dreptul”, nr.5 din 1995, pag.38-52.
- [27] Buletinul nr. 3 (195) din 2004 (Anexa: Franța), Raportul Comitetului Executiv pentru drepturile omului al Consiliului European din 30.06.2003.

